

بسم الله الرحمن الرحيم

پیامدهای منفی اخلاقی ماهواره بر خانواده

فاطمه طالبی چاری^۱

چکیده

ماهواره، یکی از رسانه های قدرتمند ارتباط جمعی به شمار می آید. این ابزار به دلیل ویژگی های منحصر به فرد، قادر است، پیام های تصویری را به دورترین نقاط منتقل کند و تعداد بی شماری از افراد را در سرتاسر دنیا مورد خطاب قرار دهد. همچنان که ماهواره می تواند در هوشیار کردن، اطلاع رسانی و در حوزه پژوهش و ...، برنامه های تخریبی و نابهنجار نیز دارد. تا جایی که بر اساس یافته های کارشناسان بیشترین آسیب را به حوزه خانواده وارد نموده است و تحولات زیادی را به همراه داشته و بسیاری از کارکرد های خانواده را دچار اختلال کرده، و همین پیامدهایی که ماهواره در حوزه های مختلف به خانواده وارد نموده، سبب شده تا پژوهش گران به بررسی پیامدهای منفی اخلاقی ناشی از این رسانه قدرتمند بپردازند. که از این جمله این پیامدهای اخلاقی: تغییر هویت پذیری، الگودهی به خانواده ها، جا به جایی ارزش ها، ترویج خیانت، کاهش رضایت زناشویی و تبلیغ مد های ناهنجار است که این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی به گردآوری آن پرداخته و آن را ارزیابی نموده است.

کلید واژه: ماهواره، خانواده، جامعه، نابهنجاری

^۱. طلبه حوزه علمیه و مرکز تخصصی شهید مطهری - تنکابن

مقدمه

امروزه، ما شاهد گسترش روز افزون شبکه های اطلاع رسانی هستیم. که شاخصه مهم آن دسترسی آسان بر اطلاعات نقاط مختلف جهان می باشد. از جمله این شبکه های اطلاع رسانی، ماهواره است. همان گونه که در تعریف آن آمده، ماه مصنوعی است، که از سال ۱۹۵۷ به بعد بر مدار زمین پرتاب شده اند و انواع مختلفی دارند. و کارکرد های متفاوتی نیز دارا می باشند. که یکی از این انواع ماهواره ها، ماهواره تلویزیونی است که به عنوان یک فرستنده پرقدرت تلویزیونی، در فضا عمل می کنند. بنابراین، ماهواره به مجموعه ابزار هایی می گویند که موجب می شوند، پیام هایی از سراسر دنیا، به فرد گیرنده مخابره گردد. لذا، ماهواره را نیز می توان یک رسانه نامید. از طرفی، مخاطبین و گیرنده های این رسانه پرقدرت، خانواده ها هستند، که شامل یک واحد اجتماعی متشکل از ازدواج زن و مرد و فرزندان متولد شده از آن ها می باشد، حال با توجه به این تعاریف که از خانواده و ارتباط آن ها با یکدیگر بیان نمودیم، و تعریفی که از ماهواره ارائه شد، خواهیم دانست که خانواده ها برای اطلاع از اخبار دنیا، و ارتباط با سایر ملل ها از ماهواره، استفاده نمودند و در کنار کارکرد های مفیدی که این رسانه جمعی برای خانواده ها به ارمغان آورد، یک سری پیامدهای اخلاقی، تربیتی، جنسی، عاطفی و روانی و ... به همراه داشته است، که ما در این مقاله در صدد آن بر آمدیم، تا به بررسی پیامدهای منفی اخلاقی از جمله: تغییر هویت پذیری، تغییر الگودهی به خانواده، ترویج خیانت، کاهش رضایت زناشویی، تبلیغ مدهای ناهنجار، این رسانه جمعی برای خانواده ها داشته، بپردازیم. و به روش توصیفی - تحلیلی، هر یک از آن ها را بیان نموده و به آگاه سازی مردم بپردازیم.

با توجه به بررسی های صورت گرفته، کتاب ها و منابعی که به صورت مستقل و جامعی، به پیامدهای منفی اخلاقی ماهواره در خانواده پرداخته اند؛

۱. کتاب « بشقاب های پشت بام مان»، نوشته محسن عباس ولدی، به طور کامل و جامع و با زبان صمیمی و قلمی روان، با مخاطب صحبت کرده و در چهار فصل از دلایل خرید ماهواره تا اثرات مخرب آن در ابعاد گوناگون را، به تصویر کشیده است.
۲. کتاب « بشقاب های سمی»، نوشته حسین امانلو، که شامل نه فصل است، که از چیستی ماهواره تا نقش آن در جنگ نرم و معرفی شبکه های مختلف و آسیب های فردی، اجتماعی، اعتقادی و سیاسی، با تکیه بر آیات و روایات پرداخته است و پیامد های اخلاقی، نظیر دعوت به فسق و فجور، نگاه آلوده، خیانت، مدگرایی و ترویج بی حجابی و بی حجابی در سطح خانواده و جامعه اشاره دارد.
۳. کتاب « نقش ماهواره در زندگی»، تالیف حجت الله سروری، که شامل ۴ بخش است و نویسنده به طور کامل، ابتدا به تاثیرات ماهواره بر کودکان و نوجوانان و وظایف والدین در این زمینه می پردازد و در بخش سوم به تاثیرات ماهواره در خانواده، و اینکه شبکه های مختلف ماهواره، و ارزش های خانواده، حمله کرده اند.
۴. مقاله ای با عنوان، « شبکه های ماهواره ای و تغییر در کارکرد های خانواده»، اثر معصومه محمدی سیف در فصل نامه تخصصی رسانه و خانواده، منشر شده است. در این مقاله، تلاش شده است که شرایط و امکاناتی را که در زمینه برنامه سازی در شبکه های ماهواره ای، وجود دارد را بیان کند که چگونه توانسته مخاطبان بسیاری را جذب کرده و مطالب زیادی را به مردم القاء کرده است. و از این رو زندگی خانوادگی را تحت تاثیر قرار داده است.
۵. مقاله ی کامل درباره « نقش ماهواره در خانواده ها»، نوشته ی سجاد سیف، به بیان آثار شبکه های تلویزیونی، ماهواره ای به مواردی اشاره نموده، از جمله اینکه ضد ارزش ها به جای ارزش ها قلمداد شده، و ماهواره، به خانواده ها الگو دهی داشته و به ارتباط عاطفی زوجین و ترویج خانواده های بدون ازدواج پرداخته است. و همچنین ماهواره را به عنوان یکی از موارد تزلزل بنیان خانواده دانسته است.

۶. مقاله « تاثیر ماهواره بر خانواده» نوشته راحله هراتیان، در بخش های مختلف به آثار استفاده از ماهواره، تاثیرات سوء آن در خانواده و مشکلات خانوادگی که به ارمغان می آورد، پرداخته است. نتایج پژوهش ها در حوزه ی خانواده، نشان می دهد که خانواده، یکی از نهاد هایی است که اگر به صورت مفید و سازنده بارور شود، می تواند نقش کلیدی و با اهمیتی در جامعه ایفا نماید. و در صورتی که نظام خانواده سست و بی بنیان شود، اثرات آن بر تک تک افراد جامعه نمایان می شود. حال با توجه به اینکه خانواده، نقش موثری در جامعه دارد، شبکه های ماهواره ای، به عنوان یکی از رسانه های ارتباطی، تمام تلاش خود را به کار گرفته اند، تا اساس خانواده را متزلزل کرده و خسارت های جبران ناپذیری به بار آورد، بنابراین، ضرورت تحقیق به این برمی گردد، که خانواده، نهادی مهم در جامعه محسوب می شود، مورد تهاجم فرهنگی شبکه های ماهواره ای قرار گرفته است. بنابراین، بررسی پیامد های اخلاقی ماهواره، در خانواده و آگاهی بخشی نسبت به خطرات آن را ضروری داشته است.

سوال اصلی :

پیامدهای منفی اخلاقی ماهواره بر خانواده چیست ؟

سوالات فرعی :

۱. مفهوم خانواده چیست ؟
۲. ماهواره به چه ابزاری گفته می شود و به چه معناست؟
۳. ماهیت و کارکرد خانواده چیست ؟
۴. خانواده چیست و اهمیت آن چگونه است؟
۵. کیفیت بهره مندی خانواده از ماهواره چگونه است؟
۶. ماهواره چگونه سبب تغییر هویت پذیری در خانواده می باشد؟
۷. ماهواره چگونه سبب تغییر الگو دهی به خانواده ها می شود؟

۸. ماهواره چگونه سبب جا به جایی ارزش ها می شود؟

۹. ماهواره چگونه سبب ترویج خیانت می شود؟

۱۰. ماهواره چگونه سبب کاهش رضایت زناشویی می شود؟

۱۱. ماهواره چگونه سبب تبلیغ مد های ناهنجار می گردد؟

۱. مفهوم شناسی خانواده

خانواده در لغت به معنای خاندان و اصل خانه^۱، و در اصطلاح، یک واحد اجتماعی ناشی از ازدواج یک زن و مرد و فرزندان پدید آمده از آن ها می باشد. خانواده، کوچک ترین و مهم ترین نهاد جامعه بشری است، که زیر بنایی ترین و اولین نهاد هر اجتماعی را تشکیل می دهد. و از آن جایی که افراد جامعه در خانواده پرورش می یابند، خانواده، بیشترین تاثیر را در جامعه دارد.^۲ خانواده، نخستین سازمان اجتماعی با دوام و همگانی است و از دیر باز وجود داشته است. اگرچه که در طول تاریخ، خطراتی برای آن پیش آمده و نزدیک بوده که خانواده از بین برود، اما چون روابط انسانی در این نهاد، مهم ترین خواسته حیاتی بشر است، لذا تا کنون توانسته به کار خود ادامه دهد. بنابراین، خانواده، کهن ترین نهاد انسانی شناخته شده و زندگی خانوادگی، یک امر طبیعی و بر اساس نظام خلقت معرفی شده است. و بر اساس آیات قرآن کریم، نیز اشاره شده که انسان، طبیعتاً خانواده گرا آفریده شده است؛^۳ آیه قرآن کریم اشاره فرموده: «همان باغ های جاویدان بهشتی، که همراه پدران و همسران و فرزندان صالح شان وارد آن می شوند و فرشتگان از هر دری بر آنان وارد می گردند، و به آنان می گویند سلام بر شما به خاطر صبر و استقامت تان، چه نیکوست سرانجام سرای جاویدان»^۴. بنابراین، خانواده و جایگاه آن به قدری رفیع و پرمنزلت است، که در منابع دینی خیمه ای با شکوه تر و بنایی رفیع تر، از خانواده، نزد خداوند تصویر نگردیده

۱. معین، فرهنگ فارسی، ص ۴۱۱

۲. ساروخانی، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، ص ۶۰

۳. طاهری، سیری در مسائل خانواده، ص ۲۲

۴. رعد، ۲۳ و ۲۴

شیوه ی غربی ها برای اجرای برنامه یخود به کلرگیریزنان، به ویژ[زنان خانه دار، از شبکه های ماهواره ای، که این شبکه ها با پخش فیلم و سریال های متنوع و مختلف در صدد آن هستند، تا ارزش های متفاوت با فرهنگ ایرانی و اسلامی را ترویج دهند که حاصل آن می شود، بروز کشمکش ها و نارضایتی ها در خانواده و روابط زوجین، که نتیجه اش می شود عدم رضایت از زندگی زناشویی و طلاق.^۱

ز. تبلیغ مدهای ناهنجار

انسان، به طور فطری، زیبایی را دوست دارد و از مشاهده زیبایی لذت می برد. تغییر لباس، لوازم زینتی و آرایشی افراد نیز در همین راستا قرار دارد. به همین دلیل است که، خود ارایی و زینت دادن از سنت های ثابت و دایمی است که به موازات ترقی و تنزل فرهنگ و مدنیت، ترقی و تنزل می نماید، به طوری که، از کهن ترین روزگاران نیز در هر ملت و اجتماعی «مد»، به نوعی مرسوم بوده است. بنابراین، مدگرایی، نه به طور مطلق رد شده و نه پذیرش کامل و بی چون و چرای آن عاقلانه به شمار می آید، بلکه، میانه روی در مد گرایی و مراقبت بر هماهنگی آن با فرهنگ و مذهب و ملیت خویش، مناسب ترین راه مواجهه با مدگرایی است. از آن جایی که مدگرایی به همراه خود شیوه های رفتاری و هنجاری و ارزش های خاصی را بین جوانان و بلکه همه جامعه به دنبال دارد، از این رو، لازم است در برابر آن هوشیار بود.^۲ و اینکه انسان ها، نیاز به تنوع و تحول در لباس و وسایل زندگی دارند، این مساله می تواند منجر به افراط گرایی در این زمینه می شود، که دشمن از همین مساله استفاده نموده و خانواده را هدف قرار داده تا به واسطه ی این برنامه ها به تغییر سبک زندگی و ایجاد دغدغه های واهی برای آنها بپردازد و برای این منظور از برنامه های ماهواره ای، اینترنت و فضای مجازی استفاده کرده اند و با توجه به اینکه بشتر مدهای رایج در بین جوانان و نوجوانان، برگرفته از الگوهای بیگانه و غیر خودی است، می توان گفت که مدگرایی به معنای جدید آن، نوعی از خودبیگانگی و تقلید از فرهنگ غربی را القا می کند، تا آنجا که برخی از جوانان از نوک پا تا فرق سرشان غربی است و یا حتی از کلمه و یا جملاتی بر روی

^۱. استادی، آسیب های ماهواره در خانواده، ۹ خرداد ۱۳۹۷

^۲. مداح نظری، مدگرایی ابزاری موثر برای کنترل فکر و اندیشه جوامع، ۹ آبان، ۱۴۰۰

لباس، ماشین یا درب ورودی مغازشان، استفاده شده که کمتر ارتباطی با زندگی شخصی یا آرمان هاو
علاق فردی جامعه ما دارد. و حتی گاه معنای آن را نیز به درستی نمی دانند، این چیزی است که از
مدگرایی یا مدپرستی جوانان امروز ما به چشم می آید. چیزی که حاصل تقلید کورکورانه از تبلیغات و
هنرپیشه های غربی می باشد، که از پیشرفت های فناوری پدیده های چون ماهواره و اینترنت که در ابتدا
به منظور افزایش ارتباط عموم صورت گرفته بود، سوء استفاده کردند، به گونه ای که جوانان ساعت ها
پای اینترنت و ماهواره می نشینند، تا جدید ترین مد ها را بیابند و خود را شبیه فلان خواننده و یا
هنرپیشه مورد علاقه شان نمایند. رسانه های گروهی، به کمک تبلیغات و مد های جدید نیاز ها و
الگوهای جدیدی برای افراد ایجاد می کنند، که اکثریت الگوها، با فرهنگ و ارزش های جامعه هیچ
تناسبی ندارد و باعث مشکلات اجتماعی و خانوادگی می شود و تولید کنندگان این تبلیغات و فیلم ها، با
اطلاع از مدپرستی جوانان به سذمت به رواج مد های نابهنجار می پردازد.^۱

نتیجه گیری

با توجه به اینکه تحولات اساسی در جامعه رخ داده است، کارشناسان به بررسی علل وقوع این واقعه
پرداختند و در طی تحقیقات، به یکی از علل بنیادین وقوع تحولات، یعنی رسانه رسیدند، با توجه به این
که رسانه از زیر شاخه های زیادی برخوردار است، یکی از آن ها ماهواره است، دست یافتند که نقش
بسیاری در تحولات خانوادگی داشته است، خانواده هم که از کوچک ترین نهاد بشری است، بیشترین
تاثیر را در جامعه دارد و هرگونه آسیب و تحولی در آن، منجر به تحول در جامعه می گردد. از جمله
پیامد های منفی اخلاقی که بر خانواده به جای می گذارد، می توان به این موارد اشاره کرد:
الف. تغییر هویت پذیری که اصلی ترین کارکرد رسانه است به خصوص، تلویزیون است که ارزش های مد
نظر خود را در قالب فیلم و برنامه های تلویزیونی به مردم القاء می کنند و سبب می شوند هویت گذشته
را فراموش کرده و هویت جدیدی را بپذیرند.

^۱. ترکاشوند، آسیب شناسی مد های ناهنجار، مجله ویستا

ب. الگو دهی به خانواده ها، که دومین پیامد منفی اخلاقی ماهواره بر خانواده معرفی شده، از طریق رسانه ها، الگوهای نامناسبی را نمایش می دهند.

ج. جا به جایی ارزش ها به عنوان سومین پیامد اخلاقی ماهواره، معرفی شده، که به واسطه آن، ارزش های درست جای خود را به ارزش های نادرست داده و کم کم به خانواده آسیب می زند.

د. ترویج خیانت به عنوان چهارمین پیامد منفی اخلاقی ماهواره معرفی شده، که به منظور آن، این شبکه ها با نقشه ای از پیش تعیین شده، خیانت را رواج می دهند و کم کم عادی جلوه داده، قبح عمل را از بین می برند که در این صورت، افراد تشویق به انجام آن می شوند.

ذ. کاهش رضایت زناشویی و پنجمین پیامد منفی معرفی شده، که با پخش این نوع فیلم ها و برنامه ها و سریال ها، زوجین نسبت به یکدیگر، احساس رضایت ندارند، که در نهایت اغلب دچار طلاق عاطفی می شوند.

ر. تبلیغ مد های ناهنجار، آخرین پیامد منفی است که غربی ها، با تبلیغات فراوان، به واسطه ی برانگیختن حس مدگرایی و زیبا دوستی افراد، آن ها را مجذوب مد های غلط و زننده خود می کنند.

۱. راحله هراتیان، تاثیر ماهواره بر خانواده، پرسمان دانشگاهیان، ۱۳۹۲/۱/۲۵،
<https://www.porseman.com>
۲. مجید استادی، آسیب های ماهواره در خانواده، ۹/خرداد ۱۳۹۷، خبرگزاری رسمی حوزه
<https://www.hawzahnews.com>
۳. ساروخانی، باقر، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، تهران، ۱۳۹۷
۴. مجتبی فتح علی زاده، «بررسی پیامدهای گسترش شبکه های ماهواره ای فارسی زبان بر هویت فرهنگی خانواده»، فصل نامه علمی - تخصصی عملیات روانی، ش ۳۵، ص ۸
۵. امید شکرانه، «آسیب شناسی ماهواره و تاثیر آن بر رفتار و سبک زندگی اسلامی خانواده»، فصل نامه علمی - تخصصی پویش در علوم انسانی، ش ۳، ص ۵۴
۶. امید بهرامیان، «رابطه استفاده از شبکه های ماهواره ای فارسی زبان و پایداری به هویت فرهنگی در زنان شهر تهران»، مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان، ش ۱، ۱۳
۷. شرفی، محمدرضا، جوان و بحران هویت، نشر سروش، تهران، ۱۳۹۲
۸. جمعی از نویسندگان، جنگ نرم، نفوذ و سواد رسانه ای، دین و رسانه، ۱۳۹۸
۹. اسفندیاری، ۱۰ اثر ماهواره بر طلاق عاطفی. <https://www.goldann.ir>
۱۰. شکرانه، امید، آسیب شناسی ماهواره و تاثیر آن بر رفتار و سبک زندگی اسلامی خانواده، ش ۳، ۱۳۹۵
۱۱. امانلو، حسن، بشقاب های سمی، چاپ سوم، انتشارات فراهنگ اندیشه، تهران، ۱۳۹۳
۱۲. نعمت اللهی، سمیه، پیامد های اخلاقی ماهواره بر خانواده با تاکید بر بازتاب رسانه ای، گرایش اخلاق اسلامی، تهران، ۱۳۹۵
۱۳. زیبایی نژاد، نقش رسانه در خانواده، نشریه بازتاب اندیشه، زمستان ۱۳۸۹، ش ۱۱۶

<https://www.noormags.ir>

۱۴. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دانشگاه تهران، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۷

۱۵. قائمی، علی، نظام حیات خانواده در اسلام، انتشارات جوان، تهران، ۱۳۷۶

۱۶. معین، محمد، فرهنگ فارسی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۸۸

۱۷. عمید، حسن، فرهنگ عمید، امیرکبیر، چاپ ۲۱، تهران، ۱۳۷۹

۱۸. نعمتی انارکی، داوود و خطیب زاده، سمیرا، بررسی تاثیر سرمایه های شبکه های ماهواره ای بر

میزان رضایت مندی زنان در روابط زناشویی، فصل نامه پاسداری فرهنگ انقلاب اسلامی، ش

۱۱

۱۹. سترگ، طاهره، آسیب شناسی تاثیر شبکه های مجازی و ماهواره بر روابط زوجین، اولین

همایش ملی آسیب های اجتماعی، ۱۳۹۶ <https://www.civilica.com>

۲۰. دفتر نشر فرهنگ و معارف اسلامی، مسجد هدایت مسلم زکی زاده، پیامد های ماهواره در

سبک زندگی اسلامی - ایرانی، ۲۶ آبان ۱۳۹۹، <https://www.hedayatgar.ir>

۲۱. مداح نظری، فاطمه، مدگرایی ابزاری موثر برای کنترل فکر و اندیشه جوامع، شاخه ی سبز، ۹/

۱۴۰۰/۸ <https://www.Shakhesabz.ir>

۲۲. سیف، سجاد، نقش ماهواره در خانواده، <https://www.cafelink.com>